

Sokértelmű fogalmakkal az egységes sokkultúrába

Hajdani marxizmus óráinkon úgy mesélték nekünk (például Erdélyben), hogy valamikor, a talán nem is oly távoli jövőben, a nagyon fejlett kommunizmus időszakában egységes lesz az emberiség. A fajok és népek általános keveredése során eltűnnek a nemzetek, és az egyén – bőrszínétől, származásától függetlenül – egyenrangú tagként olvad majd bele a Föld egész lakossága által alkotott nagy, békés közösségbe. Úgy mondták, hogy a leendő világállam nyelve a mai nyelvek spontán keveredéséből fog kialakulni, de gyanúm szerint az elmélet körül bábáskodók jelentős részének szándékaiban főleg oroszul beszélt volna az új emberiség.

A kommunista jövőnek a veszélye – eddig legalábbis úgy tűnik – elmúlt a fejünk fölül, s a viszonyok változása az említett nyelv rohamos terjedését sem valószínűsíti. Ma új, sokkal életközeli eszme jegyében szerveződik az egységes jövő, s ez a sokkultúrájú (multikulturális) társadalom eszméje. A fogalom kétségtelenül Amerikából indult diadalútjára, ahol nagyon is konkrét tartalommal rendelkezik, mert a lakosság sokféle nép bevándorlásából jött létre; ezek csoportjai az "etnikai kohóban" is meglehetősen nagymértékben megőrizték sajátosságaikat. Ezt a tényt veszi tudomásul és reagálja le a multikulturális társadalom elmélete, amely az államnemzet fogalmának kiszélesítése lévén, tagadja az etnikai gyökerekre visszavezethető, törzsinek nyilvánított kultúrnemzetek létét és létjogosultságát, és azt a látszatot igyekszik kelteni, mintha az észak-amerikai földrészen nem lennének uralkodó népcsoportok.

Az európai országok lakossága mindig is többfajta népelemből állt, ezek hódítással, a térképek átrajzolása révén vagy pedig bevándorlással lettek az egyes államok alattvalóivá. Sajátosságaikat általában minden különösebb elmélet nélkül is többé-kevésbé háborítatlanul megtarthatták egészen a francia forradalom eszméinek elterjedéséig és a kapitalizmus előretöréséig. A rendi nemzet helyébe lépő államnemzet e forradalom konstrukciója, amely lényege szerint származásától, etnikai hovatartozásától függetlenül az állam minden polgárát magába foglalja, a társadalomhoz való hűség alapjait pedig – legfőbb ismérvek a törvénytiszteletet tartván – a jogi-politikai szférába helyezi. Létrejöttétől kezdve a legválogatottabb módszerekkel igyekszik etnikumait asszimilálni. Ez a törekvés a XX. században érte el eddigi csúcspontjait. Eszközei nem utolsó sorban az asszimiláció sikeres előrehaladása következtében szelídültek Európa Nyugathoz tartozó számos országában.

A sokkultúrájú társadalom eszméjének európai megjelenése és elterjedése nem csupán az amerikai életforma vonzerejének, az ezen életformát népszerűsítő amerikai propagandának az eredménye. Része volt ebben annak a ténynek is, hogy Anglia és Franciaország nagyszámú afrikai és ázsiai eredetű polgárt örökölt gyarmataitól, és ennek következményei elméleti "kezelést" igényelnek. Nem elhanyagolható e vonatkozásban a menekültek befogadására vonatkozó genfi konvenció szerepe sem. Ez amellet, hogy nagyon sok menekülő számára biztosította a normális élet lehetőségét, kitűnő fegyver is volt a szovjet hatalom elleni ideológiai küzdelemben.

A multikulturális társadalom állítólag a jövő társadalmá; feléje való törekvésünkben az emberi kapcsolatok kulcsfogalma a tolerancia lett. Ez ennek megfelelő viszonyulás- és magatartásforma egyre inkább alapvető követelmény "modern" világunkban, és azt jelenti, hogy az egyik ember tolerálja, megtűri a másikat anélkül, hogy annak mássága miatt ellenséges indulatok kelnének benne, vagy legalábbis szabad megnyilvánulást engedne ezeknek az indulatoknak. Van, aki a keresztényi szeretetre próbálja visszavezetni, de a szeretet nem tűrést, hanem együttérzést jelent.

Példaképeihez híven Svédország is a sokkultúrájú társadalom megteremtésén fáradozik. Néhány évtizede a bevándorló országok közé számítja magát. Az ötvenes-hatvanas évek munkaerőhiánya idején főleg Jugoszláviában és Olaszországban toboroztak embereket, de sokan jöttek át Finnországból, és az ötvenhatos magyarok is szép számban érkeztek ide. (A bevándorlási hivatal megbízottai szorgalmasan járták akkor az ausztriai táborokat. Tevékenységüket segítségnyújtási szándék is vezette: külön felkutatták a betegeket, ezért például a tébécés menekültek jelentős része – akiket az Egyesült Államok vagy Kanada éppen betegségük miatt nem fogadott be – Svédországban talált pótházára és gyógyulásra.)

A svéd gazdasági helyzet drasztikus romlása következtében a bevándorlás mára elvesztette hajdani hasznosságát. A munkanélküliség – amelyről már-már azt lehetett hinni, hogy a több évtizedes szociáldemokrata kormányzás végképp leküzdötte – ismét tömegjelenséggé vált. Ebből következően a bevándorló elméletben konkurencia a svéd munkakereső számára, a gyakorlatban viszont elég csekély esélye van arra, hogy valóban állást kapjon, főleg ha színes bőrű, és mindenekelőtt az értelmiségi szakmákban. Ezért többnyire társadalmi segélyre szorul, és ez igencsak megterheli a deficittel küszködő kommunális költségvetést, különösen hogy mind több svéd is erre a sorsra jut. Ráadásul éppen az utóbbi évtizedben növekedett jelentősen a menekültek száma.

Mindez nem hagyta érintetlenül az emberségéről viszonylag méltán híres svéd menekültpolitikát, sem azt a légkört, amely a bevándorlókat körülveszi. Hivatalos szinteken a frazeológia nagyjából a régi, de mind jobban megszigorítják – nem egyszer önkényesen – a politikai menekült státusának megadását. Néha a helyzet kivizsgálására bizottságot menesztnek abba az országba, ahonnan a legtöbben érkeznek, és mérget lehet rá venni, hogy a bizottság jelentésében megállapítja majd: nem fenyegeti veszély azokat, akiket a svéd hatóságok oda visszaküldenek. A legkülönbözőbb tervek születtek a menekültek önellátásának biztosításáról a helyi önkormányzatok tehermentesítése érdekében. Hosszú ideje folyik a vita például egy kormányjavaslatról, amely lehetővé tenné, hogy bevándorlók cselédmunkát végezzenek svéd háztartásokban, és ennek a költségeit nagyrészt állami pénzekből fedeznék. Azoknál a helyi hivataloknál, amelyek a minimális életszínvonal biztosításához szükséges segélyeket kiutalják, az alkalmazottak fő feladata valamikor a segítségnyújtás volt. A mai tendencia szerint mindinkább azon hivatalnokoké a jövő, akik ötletesebbek abban, hogyan lehet pénzt spórolni – nem egyszer megalázó rendszabályok kíséretében – a segélyezetteken.

A bevándorlók számának növekedésével (ma mintegy tíz százaléka a népességnek) a lakosság egy részében erősödnek a nyílt vagy leplezni igyekezett indulatok. Ehhez az is hozzájárul, hogy az utóbbi időben sokan érkeztek Afrikából és a Közel-Keletről. A "jävla svartskalle", a *rohadt feketefejú* kifejezés például a közvéécék folklórjának meglehetősen elterjedt tartozéka. Néhány gyilkosság is történt faji indokokból az utóbbi évtizedben. A növekvő ellenszenv lassan a régebben érkezett európaiakra is kiterjed.

A svédek általában szeretnek segíteni a náluk szegényebbekben, elesettebbekben. Ezért sokan támogatják a liberális menekültpolitikát, és a sokkultúrájú társadalom mellett foglalnak állást. Ez a magatartás egyeseknél igazi meggyőződésből ered, másoknál inkább abból a törekvésből, hogy megfeleljenek annak a képnek, amit a világ – az ő aktív közreműködésükkel – róluk kialakított.

A tömegkommunikáció ebben a kérdésben (is) felemás szerepet játszik. Többször terítékre került például a gettók problémája, vagyis hogy a bevándorlók bizonyos városnegyedekbe tömörülnek, ezáltal elkülönülnek, ami megnehezíti beépülésüket a svéd társadalomba. Arról azonban nem történik említés, hogy vannak városrészek, ahol bevándorló nemigen kap lakást,

továbbá, hogy legtöbbször éppen a segélyeket osztó helyi hivatalok kényszerítik őket arra, hogy az olcsóbb lakásokba költözzenek, amik főleg éppen ezekben a "gettóknak" találhatók. Arról is hallhattunk-olvashattunk, hogy mind jobban élnek azok, akik társadalmi segélyt kapnak, valójában pedig az egy személyt megillető segély összege az utóbbi időben csak csökkent. Visszatérő téma a bevándorlóknak a bűnözők közötti magas aránya is.

Másrészt időről időre antirasszista kampányok tanúi lehetünk, ahol nemcsak az minősül rasszistának, aki gyűlöli a más országokból – gyakran életüket mentve – ideérkezőket, hanem azok is, akik látva környezetük etnikai megváltozását, minden emberi együttérzésükkel együtt is ellenzik a további bevándorlást, mert azt szeretnék, ha Svédország svéd maradna. Akik talán végigfuttatják azt, hogy a világban sok százmillió ember él diktatórikus rendszerek elnyomatása alatt, és hogy erre talán mégsem az a legoptimálisabb megoldás, ha tömegesen Európába költöznek, egy újabb népvándorlással radikálisan megváltoztatva földrészünk etnikai viszonyait és ezzel együtt kultúráját is.

Nem a rasszizmus az egyetlen fogalom, amely a világ tömegkommunikációs csatornáin (és számos politikai-ideológiai műben is) szinte jelentéstelelné mosódik, és inkább csak negatív hangulatát, töltését őrzi meg, tisztázott jelentés nélkül is megbélyegezve azt, akire alkalmazzák. A nacionalizmusnak – mint "rokon fogalomnak" – ugyanez a sors jutott, mert divatos felfogása egy kalap alá veszi a más etnikumokra-nemzetekre fenekedőt a maguk nemzetét mások megkárosítása nélkül megőrizni törekvőkkel. A *sokkultúrájú társadalom* tartalma is ellentmondásos. Elméletileg jelentheti a történelem során együvé sodródott népeknek azt a jogát, hogy kisebbségben is megőrizzék kultúrájukat, de inkább a népek államhatárokon át történő keveredésének újabb gyakorlatára szokták vonatkoztatni. A bevándorlókat minden ország igyekszik nyelvileg-kulturálisan asszimilálni, de e folyamatban szükségszerűen megbomlik a nemzetek hagyományos felépítése és öntudata, és az érvényesnek el nem ismert kultúr-nemzet-létből mindinkább az államnemzet konstrukciója felé sodródnak.

Minden bizonnyal vannak olyan érdekek, amelyek ezen fogalmak tisztázatlanságát kívánják, talán a nemzetállamoknak az országokon belüli, vagy éppen az emberiségnek a multikulturális társadalom jelszavával történő, az egész világra kiterjedő egyneműsítése érdekében.

Isten sokféleképpen teremtette a világot, az ember uniformizálni akarja azt. Ennek eszköze lehet a zavaros fogalomhasználat is.

Meglehet, ebből a törekvésből létrejön az az áhított szép és új világ, amelyben az egymással szembeni türelem rózsái békét illatoznak mindenki számára. De az is lehet, hogy csak újabb ellentmondások csíráznak belőle a meglévők mellé. Ezek az ellentmondások a társadalmi kohézió nem jogi-hatalmi alapjainak céltudatos lerombolásával karöltve talán önfenntartó és önvédelmi képességétől fosztják majd meg a divatos fogalomzavarnak behódoló nemzeteket.

Göteborg, 1997

(*Bevándorlás és multikultúra* címmel jelent meg a *Nyugati Magyarság* 1997. november 11-i számában.)